

Istungidokument

**B9-0604/2021 }
B9-0605/2021 }
B9-0606/2021 }
B9-0607/2021 }
B9-0608/2021 } RC1**

15.12.2021

RESOLUTSIOONI ÜHISETTEPANEK

vastavalt kodukorra artikli 144 lõikele 5 ja artikli 132 lõikele 4,

millega asendatakse järgmised resolutsiooni ettepanekud:

B9-0604/2021 (Verts/ALE)

B9-0605/2021 (S&D)

B9-0606/2021 (Renew)

B9-0607/2021 (ECR)

B9-0608/2021 (PPE)

kodanikuühiskonna ja inimõiguslaste jätkuva mahasurumise kohta Venemaal:
inimõiguste organisatsiooni Memorial juhtum
(2021/3018(RSP))

**Željana Zovko, Andrius Kubilius, Michael Gahler, David McAllister,
Sandra Kalniete, Andrzej Halicki, Paulo Rangel, Radosław Sikorski, Jerzy
Buzek, Rasa Juknevičienė, Isabel Wiseler-Lima, Traian Băsescu, Eugen
Tomac, Sara Skytvedal, Miriam Lexmann, Tomáš Zdechovský, Inese
Vaidere, Krzysztof Hetman, Christian Sagartz, Antonio López-Istúriz
White, Adam Jarubas, José Manuel Fernandes, Elżbieta Katarzyna
Łukacijewska, Peter Pollák, Eva Maydell, Tom Vandenkendelaere, David**

RC\1245745ET.docx

PE702.815v01-00 }
PE702.816v01-00 }
PE702.817v01-00 }
PE702.818v01-00 }
PE702.819v01-00 } RC1

Lega, Arba Kokalari, Stanislav Polčák, Loránt Vincze, Jiří Pospíšil, Benoît Lutgen, Ivan Štefanec, Andrey Kovatchev, Vladimír Bilčík, Seán Kelly, Michaela Šojdrová, Luděk Niedermayer, Janina Ochojska
fraktsiooni PPE nimel

Pedro Marques, Andrea Cozzolino, Evin Incir, Raphaël Glucksmann
fraktsiooni S&D nimel

Petras Auštrevičius, Olivier Chastel, Vlad Gheorghe, Klemen Grošelj, Bernard Guetta, Svenja Hahn, Martin Hojsík, Karin Karlsbro, Ilhan Kyuchyuk, Nathalie Loiseau, Karen Melchior, Javier Nart, Dragoș Pîslaru, Michal Šimečka, Nicolae Ștefănuță, Ramona Strugariu, Dragoș Tudorache

fraktsiooni Renew nimel

Sergey Lagodinsky

fraktsiooni Verts/ALE nimel

Anna Fotyga, Jan Zahradil, Jacek Saryusz-Wolski, Alexandr Vondra, Elżbieta Kruk, Jadwiga Wiśniewska, Ryszard Czarnecki, Bogdan Rzońca, Evžen Tošenovský, Dace Melbārde, Adam Bielan, Roberts Zile, Angel Dzhambazki, Raffaele Fitto, Witold Jan Waszczykowski, Assita Kanko, Hermann Tertsch

fraktsiooni ECR nimel

Fabio Massimo Castaldo

Euroopa Parlamendi resolutsioon kodanikuühiskonna ja inimõiguslaste jätkuva mahasurumise kohta Venemaal: inimõiguste organisatsiooni Memorial juhtum (2021/3018(RSP))

Euroopa Parlament,

- võttes arvesse oma varasemaid resolutsioone ja raporteid Venemaa kohta,
  - võttes arvesse rahvusvahelisi inimõigustealaseid kohustusi, mida Venemaa on kohustunud Euroopa Nõukogu, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) liikmena ning muude inimõigustealaste lepingute osalisena täitma,
  - võttes arvesse Euroopa inimõiguste konventsiooni ja selle protokolle, eriti selle artiklit 10 sõnavabaduse kohta ning artiklit 11 kogunemiste ja ühingute moodustamise vabaduse kohta,
  - võttes arvesse arvamusi, mille Veneetsia komisjon on esitanud Venemaa nn välisagentide seaduse kohta,
  - võttes arvesse komisjoni asepresidendi ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 13. novembri 2021. aasta avaldust valitsusvälise organisatsiooni Memorial vastu suunatud õiguslike meetmete kohta,
  - võttes arvesse Euroopa Nõukogu peasekretäri Marija Pejčinović Burići 12. novembri 2021. aasta avaldust ja Euroopa Nõukogu inimõiguste voliniku Dunja Mijatovići 30. novembri 2021. aasta kirja Venemaa Föderatsiooni peaprokurörile,
  - võttes arvesse kodukorra artikli 144 lõiget 5 ja artikli 132 lõiget 4,
- A. arvestades, et Memorial ei ole mitte ainult üks Venemaa vanimaid ja austatuimaid inimõiguste organisatsioone, vaid ka selliste organisatsioonide rahvusvaheline mudel, kes hoolitsevad selle eest, et mälestus poliitilistest repressioonidest ei kustuks, ja kaitsevad inimõigusi; arvestades, et Memorial on aastakümneid seisnud elava humanistliku kultuuri eest, kus mäletatakse kuritegusid, mille nõukogude režiim pani toime omaenda rahva ning teiste Nõukogude Liidu ja muude riikide rahvaste vastu, ning kodanike aktiivse inimõigustealase tegevuse ja ohvrite ja kaitsetute rühmade kaitsmise eest; arvestades, et Memorial annab tänaseni hindamatut panust, et selgitada tõde nõukogude võimu kuritegude kohta, hinnata ajalugu ümber ning rehabiliteerida poliitiliselt tagakiusatud ja ebaõiglaselt süüdi mõistetud inimesi, ning ta sümboliseerib väsimatut võitlust vabaduse, demokraatia ja inimõiguste eest endise Nõukogude Liidu aladel ja mujal;
- B. arvestades, et Euroopa Parlament nimetas organisatsiooni Memorial kaasasutaja ja esimese esimehe Andrei Sahharovi järgi Sahharovi mõttevabaduse auhinna ning andis selle 2009. aastal Memorialile, keda esindasid Ljudmila Aleksejeva, Sergei Kovaljov ja Oleg Orlov;

- C. arvestades, et organisatsiooni Memorial kaks juriidilist isikut, s.o ühing International Memorial ja inimõiguste keskus Memorial, on praegu likvideerimise ohus; arvestades, et 11. novembril 2021. aastal anti ühingu International Memorial teada, et Venemaa Föderatsiooni peaprokurör on esitanud hagi, milles taotletakse ühingu tegevuse lõpetamist, sest väidetavalt on see korduvalt rikkunud Venemaa nn välisagentide seadust ja eelkõige ei ole see teatavatele avaldatud materjalidele kandnud märget „välisagent“; arvestades, et 12. novembril 2021. aastal teavitati inimõiguste keskus Memorial sarnasest hagist, mille esitas Moskva prokuratuur, kes tugines lisaks muule ka kaebustele, et keskuse artiklites õigustatakse väidetavalt terrori- ja äärmusorganisatsioonide tegevust, sest valitsusvälise organisatsiooni veebisaidil avaldati poliitvangide nimekirjad ja avaldused, milles muu hulgas kaitstakse krimmitatarlaste ja Jehoova tunnistajate inimõigusi; arvestades, et inimõiguste keskus Memorial kohtumenetlus algas 23. novembril 2021. aastal ja ühingu International Memorial oma 25. novembril 2021. aastal; arvestades, et inimõiguste keskus Memorial järgmine kohtuistung toimub 16. detsembril 2021. aastal ja ühingu International Memorial oma 28. detsembril 2021. aastal;
- D. arvestades, et isegi Venemaa presidendi kodanikuühiskonna ja inimõiguste nõukogu tunnistas 12. novembril 2021. aastal, et hagi on ebaproportsionaalne, sest viimase 14 kuu jooksul ei tuvastatud ühtegi ühingu International Memorial õigusrikkumist ning inimõiguste keskus Memorial pani toime vaid kaks väikest rikkumist;
- E. arvestades, et enne seda, kui need silmapaistvad valitsusvälised organisatsioonid otsustati likvideerida, kiusati neid aastaid taga; arvestades, et 2014. ja 2016. aastal said need organisatsioonid külge „välisagendi“ sildi, neile määrati välisagentide seaduse väidetava mittejärgimise eest ülisuured trahvid, töötajaid võeti meelevaldselt kriminaalvastutusele ning rünnati ja ahistati; arvestades, et neid rünnakuid, nagu inimõiguste keskus Memorial uurija Natalja Estemirova tapmine 2009. aastal, ei ole korrektselt uuritud ja tegude toimepanijad on endiselt karistusest; arvestades, et inimõiguste keskus Memorial Tšetšeenias asuva büroo juhataja Ojub Titijev ja ühingu International Memorial Karjala haru juhataja Juri Dmitrijev on poliitiliselt motiveeritud süüdistuste alusel vangistatud; arvestades, et viimati, 14. oktoobril 2021. aastal, ründas ühingu International Memorial Moskvast asuvat bürood vägivaldne rahvahulk ja seejärel tungis büroosse politsei;
- F. arvestades, et peale organisatsiooni Memorial tagakiusamise on Venemaa valitsus korduvalt ja pidevalt püüdnud ajalugu ümber kirjutada ja piirata vaba arutelu ajalooliste kuritegude ja sündmuste hindamise üle, eriti nende üle, mis on seotud Nõukogude Liidu valitsuste korraldustega; arvestades, et ametivõimud on võltsinud ajaloolisi fakte, et eitada inimõiguste keskus Memorial järeldusi Stalini võimu all toimunud repressioonide ja tagakiusamise kohta;
- G. arvestades, et katsed organisatsiooni Memorial hirmutada, vaikima sundida ja see lõpuks sulgeda sümboliseerivad Venemaa ametivõimude üha repressiivsemat poliitikat, mille tagajärjel lisandub Venemaa poliitiliste repressioonide ajaloole veel üks peatükk; arvestades, et aastatel 1987–1992 oli organisatsiooni Memoriali eesmärk eelkõige dokumenteerida, uurida ja mitte lasta unustada teemasid, mis on seotud riigi varasemate

repressioonide ja traagilise ajaloolise pärandiga, ning anda nende teemade kohta teavet;

- H. arvestades, et aktiivne kodanikuühiskond on demokraatliku ja avatud ühiskonna oluline osa ning see on inimõiguste ja õigusriigi kaitsmise seisukohast ülimalt tähtis; arvestades, et vabauhendustel on tänapäeva demokraatlikes ühiskondades oluline roll ja seetõttu peavad nad saama vabalt tegutseda ilma riigiasutuste põhjendamatu sekkumiseta; arvestades, et Memoriali vastu algatatud kohtumenetlused on kõige hiljutisem näide selle kohta, kuidas Venemaa võimud suruvad kodanikuühiskonna organisatsioone ja inimõiguste kaitsjaid maha, mis kahjustab lõpptulemusena Venemaa inimeste huve ning pärsib avatud ja vaba dialoogi võimalusi;
- I. arvestades, et Venemaa nn välisagentide seadus võeti vastu 2012. aastal ja Venemaa parlament laiendas seda eelmisel aastal nii, et seda saaks kohaldada iga avalikult kriitikat tegeva isiku ja aktivisti suhtes; arvestades, et võimude poolt nn välisagendiks nimetatud organisatsioonide ja üksikisikute arv on viimastel kuudel järsult suurenenud; arvestades, et Venemaa võimud on kasutanud seda seadust selleks, et hõlbustada Venemaal tegutseva sõltumatu kodanikuühiskonna mahasurumist, võttes sihikule vabauhendused, inimõiguste kaitsjad, ajakirjanikud, juristid, naiste õiguste ja LGBTIQ+ õiguste eest võitlevad aktivistid ning keskkonnaaktivistid; arvestades, et see seadus ning õigusaktid nn ebasoovitavate organisatsioonide ja äärmusliku tegevuse vastu võitlemise kohta rikuvad Venemaa enda põhiseadust ja rahvusvahelisi inimõigustealaseid kohustusi, eelkõige ühinemis- ja sõnavabadust, õigust eraelu puutumatusle, õigust osaleda avalikus elus ja diskrimineerimise keeldu; arvestades, et Memoriali näide näitab selgelt, kuidas Vene võimud kasutavad neid seadusi kriitikute ja sõltumatute esindajate hirmutamiseks ja vaigistamiseks;
1. mõistab hukka ühingu International Memorial ning inimõiguste keskuse Memorial korduva tagakiusamise ja hiljutised poliitiliselt motiveeritud katsed Memorial sulgeda; kutsub Venemaa võime üles loobuma viivitamata kõigist Memoriali vastu esitatud süüdistustest ja tagama selle, et Memorial saaks jätkata oma olulist tööd ohutult ilma riigipoolse sekkumiseta; nõuab, et võimud tagaksid seejuures Memoriali kogu materiaalse ja immateriaalse vara, sealhulgas arhiivide ning sõltumatute teatrite, ajakirjanike ja kunstnike esituste ja teoste täieliku kaitse ja kättesaadavuse;
  2. väljendab heameelt Euroopa Nõukogu inimõiguste voliniku 30. novembri 2021. aasta kirja üle Venemaa Föderatsiooni peaprokuröri; rõhutab, et organisatsiooni likvideerimise nõudel puudub mõistlik õiguslik põhjendus; kutsub komisjoni presidenti ja nõukogu eesistujat ning ELi liikmesriike üles esinema avatud toetusavaldustega, milles nõutakse, et Venemaa võimud tagaksid Memoriali turvalisuse ja võtaksid kõik süüdistused tagasi; kutsub ELi delegatsiooni ja liikmesriikide Venemaa esindusi üles näitama avalikult üles solidaarsust Memorialiga;
  3. kutsub komisjoni asepresidenti ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrget esindajat üles kehtestama kogu maailmas rakendatava inimõiguste rikkujate vastase ELi sanktsioonirežiimi alusel sanktsioonid nende Venemaa ametnike suhtes, kes on seotud Memoriali ebaseadusliku represseerimisega ning selle organisatsioonide ja liikmete vastu algatatud kohtumenetlustega;

4. nõuab tungivalt, et Venemaa lõpetaks kodanikuühiskonna, inimõiguste kaitsjate ja sõltumatu meedia jätkuva mahasurumise, tühistades nn välisagentide ja ebasoovitavate organisatsioonide seadused, lõpetades eriotstarbeliste õigusaktide koostamise ning kehtiva kriminaal- või haldusõiguse kuritarvitamise teisitimõttelejate vaigistamiseks nii Venemaal kui ka välismaal ning viies oma õigusaktid kooskõlla kohustustega, mille Venemaa on vabatahtlikult võtnud rahvusvahelise õiguse ja oma põhiseaduse alusel, sealhulgas taastades täielikult ühinemis- ja väljendusvabaduse ning meedia- ja internetivabaduse; kutsub Venemaa võime üles tagama selle, et nn välisagente ja ebasoovitavaid organisatsioone käsitlevate seaduste rakendamise käigus toime pandud rikkumiste hüvitamiseks võetakse kasutusele tagastamis- ja heastamise meetmed;
5. väljendab solidaarsust Venemaa rahvaga ja nõuab tungivalt, et Venemaa võimud lõpetaksid Memoriali, selle töötajate ja kõigi teiste vabauhenduste, inimõiguste kaitsjate, ajakirjanike, juristide, teadlaste, ajaloolaste, naiste õiguste ning LGBTIQ+ õiguste eest võitlevate aktivistide ja keskkonnaaktivistide tagakiusamise Venemaal; kordab oma toetust Venemaa kodanikuühiskonnale ja inimõiguste kaitsjatele ning kutsub Venemaad üles looma kodanikuühiskonna jaoks selge õigusraamistiku ja turvalise töökeskkonna kooskõlas rahvusvaheliste inimõiguste standarditega; rõhutab vajadust tagada tulemuslikud ja tõhusad õiguskaitsemenetlused kodanikuühiskonna osalejatele, kelle vabadust töötada on rikutud;
6. kordab, et kodanikuühiskonna organisatsioonide ja meedia vaba ja sõltumatu töö on õigusriigil põhineva demokraatliku ühiskonna nurgakivi; kutsub seetõttu komisjoni, Euroopa välisteenistust ja liikmesriike üles suurendama toetust Venemaal tegutsevatele kodanikuühiskonnale, sõltumatutele vabauhendustele, inimõiguste kaitsjatele, ajaloolastele ja sõltumatutele meediaväljaannetele, sealhulgas andma kestlikku ja paindlikku rahalist toetust ja erakorralist abi ning julgustama nende osalejatele suurema rahvusvahelise toetuse andmist ja nende laiemat kaasamist rahvusvahelistesse kodanikuühiskonna võrgustikesse; apelleerib Venemaa akadeemiliste ringkondade vastutustundele, et nad annaksid neile teadlastele ja ajaloolastele piisavaid ja turvalisi võimalusi akadeemilises tegevuses osalemiseks;
7. tunnustab Memoriali olulist panust Nõukogude Liidu poliitiliste repressioonide dokumenteerimisel, uurimisel ja sellealase haridustöö tegemisel ning rõhutab, et selle tööga pandi paika rahvusvahelised standardid; tunnustab organisatsiooni väsimatut tööd inimõiguste kaitsmisel tänapäeva Venemaal ja mujal; tunnustab eelkõige Memoriali algatusi, nagu taotlus algatada Süüria ohvrite nimel Wagneri rühmituse liikmete vastu kriminaalmenetlus ning jätkuvad pingutused Tšetšeenias toime pandud kuritegude ja inimõiguste rikkumiste eest kriminaalvastutusele võtmiseks; rõhutab, et ühingu International Memorial ja inimõiguste keskuse Memorial likvideerimisel oleksid seetõttu märkimisväärsed negatiivsed tagajärjed kodanikuühiskonnale tervikuna ja eelkõige inimõiguste kaitsmisele Venemaal;
8. rõhutab, et nende organisatsioonide likvideerimisega tehtaks lõpp ka Memoriali ainulaadsetele andmebaasidele ja dokumendikogudele, ning on veendunud, et need andmed on inimkonna ainulaadne pärand; rõhutab, et on äärmiselt oluline neid kaitsta ja säilitada ning teha need jätkuvalt kättesaadavaks kõigile huvilistele, sealhulgas

üliõpilastele, teadlastele ja ohvrite perekondadele; kutsub seetõttu komisjoni ja Euroopa välisteenistust üles koostama koos kodanikuühiskonna ja Venemaa inimõiguste ekspertidega põhjaliku aruande Nõukogude Liidu lähiajaloo miljonite poliitilise terrori ohvrite kohta, mis põhineks Memoriali kogutud tunnistajate ütlustel ja andmebaasidel;

9. mõistab hukka Venemaa valitsuse ja võimude edendatava ajaloo ümber kirjutamise ja stalinismi ülistamise poliitika, mida kasutatakse mitte ainult praegustes inimõiguste keskuse Memorial likvideerimise katsetes, vaid ka paljudel muudel juhtudel, nagu massihaudade avastamise puhul Sandarmohis Karjala Vabariigis ja sellele järgnenud Memoriali kohaliku juhi Juri Dmitrijevi poliitiliselt motiveeritud vanglakaristuse puhul, mis põhines fabritseeritud süüdistustel, ning Koola poolsaare Norra ja Soome kolonistide traagilist saatust käsitleva Agnes Haikara raamatu konfiskeerimise puhul; rõhutab, et totalitaarsete ja autoritaarsete režiimide ohvrite mälestamine ning kommunistlike, natsi- ja muude diktatuuride poolt toime pandud kuritegude tunnistamine ja nendest teadlikkuse suurendamine on Euroopa ühtsuse ja demokraatiat ähvardavate tänapäeva ohtude suhtes vastupanuvõime suurendamise seisukohast väga oluline, eriti nooremate põlvkondade seas;
10. kutsub ELi delegatsiooni ja riiklike diplomaatilisi esindusi Venemaal tähelepanelikult jälgima Memorialiga seotud olukorda ja kohtuprotsesse kohapeal, tagama, et need jõupingutused oleksid nähtavad, ning pakkuma neile vajalikku tuge, sealhulgas otsest rahalist abi juristide ja ekspertide tasustamiseks, aga ka psühhosotsiaalset ja meditsiinilist tuge töötajatele kogu selle äärmusliku surveperioodi jooksul;
11. kutsub ELi liikmesriike üles jätkama Memoriali filiaalide toetamist oma riigis; nõuab tungivalt, et liikmesriigid kaaluksid varjupaiga andmist Venemaa poolt ähvardatavatele või keelustatud valitsusvälistele organisatsioonidele ja lubaksid neil vajaduse korral tegutseda ELi territooriumilt ning annaksid Memoriali töötajatele ja teistele ähvardatud aktivistidele eriviisid, et nad saaksid Venemaalt lahkuda ja leida ELis ajutise varjupaiga;
12. nõuab tungivalt, et komisjoni asepresident ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja ja liikmesriigid võtaksid sarnaselt meelestatud riikidega kooskõlastatud meetmeid, et juhtida suuremat rahvusvahelist tähelepanu Venemaa piiravatele seadustele, poliitikale ja meetmetele, ning tõstataksid pidevalt Venemaa võimude poolt kehtestatud põhivabaduste ja inimõiguste piirangute küsimuse ja mõistaksid selle tegevuse hukka, sealhulgas kõrgetasemeliste ja riiklike sekkumiste, koordineeritud tegevuse, rahvusvahelistel ja piirkondlikel inimõigustealastel foorumitel tehtava pideva kontrolli ning korrapäraste inimõigustealaste mõjuhinnangute kaudu, tagamaks, et koostöö Venemaaga ei kahjusta inimõiguste eesmärke ega aita otseselt või kaudselt inimõiguste rikkumistele kaasa;
13. ergutab ELi ja liikmesriikide suursaadikuid Venemaal tegema pärast kohtuistungite tulemusi ühise avalikustatud solidaarsusvisiidi ühingu International Memorial ja inimõiguste keskuse Memorial bürosse;
14. kutsub Euroopa välisteenistust üles jätkama Venemaa kodanikuühiskonna, inimõiguste kaitsjate ja sõltumatu meedia takistamatu mahasurumise küsimuse tõstatamist, eriti

hiljutise Memoriali juhtumi puhul, ning algatama järelevalve- ja hindamismenetlusi kõigil asjaomastel foorumitel, nagu Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon, Euroopa Nõukogu ja ÜRO Inimõiguste Nõukogu, ning eelkõige lisama 2022. aasta veebruaris algava ÜRO Inimõiguste Nõukogu järgmise istungjärgu päevakorda kodanikuühiskonna jätkuva mahasurumise Venemaa poolt;

15. kutsub Euroopa välisteenistust ja komisjoni üles järjepidevalt ja tähelepanelikult jälgima nn välisagentide seaduse mõju, eelkõige selleks, et pidada selliste organisatsioonide ja üksikisikute üksikasjalikku registrit, kes on kuulutatud nn välisagentideks ja kelle suhtes kohaldatakse sanktsioone, ning hinnata seadusemuudatusi ja nende mõju Venemaa kodanikuühiskonnale; nõuab, et EL ja selle liikmesriigid käsitleksid kõikidel kohtumistel Venemaa esindajatega süstemaatiliselt probleeme, mis on seotud nn välisagentide seaduse ja muude kodanikuühiskonna ja inimõiguste kaitsjate vastu suunatud piiravate õigusaktidega, ning kutsuksid Venemaad üles viivitamata tühistama oma nn välisagentide seaduse ja viima õigusaktid kooskõlla oma rahvusvaheliste kohustuste ja rahvusvaheliste inimõiguste standarditega;
16. kutsub nõukogu, Euroopa välisteenistust ja komisjoni üles peavoolustama inimõigused ja kodanikuühiskonnaga konsulteerimise kõigis ELi, selle liikmesriikide ja Venemaa vahelistes dialoogides ja koostöövaldkondades ning austama võetud kohustust arvestada soolist aspekti;
17. teeb presidendile ülesandeks edastada käesolev resolutsioon komisjoni asepresidendile ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindajale, nõukogule, komisjonile, liikmesriikide valitsustele ja parlamentidele, Euroopa Nõukogule, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioonile, ühingule International Memorial ja inimõiguste keskusele Memorial ning Venemaa Föderatsiooni presidendile, valitsusele ja parlamendile.